

ks. Janusz Wilk

Pawłowa postawa wdzięczności Bogu w Pierwszym i Drugim Liście do Tymoteusza

Ważny rodzaj dobrych słów i wyrażeń
wiąże się z okazywaniem wdzięczności.
o. Tomasz M. Dąbek OSB¹

Pisma, które człowiek pozostawia po sobie, w pewnej mierze pomagają odkryć, jaki jest (jaki był) to człowiek. Odzwierciedlają one osobowość lub naświetlają duchowo-psychiczną konstrukcję ich autora. Gdy posiada się do nich dostęp z szerszego przedziału czasowego, mogą one również pomóc w odczytaniu życiowej postawy ich twórcy. Badania w tym obszarze, zwłaszcza w ostatnich dekadach, cieszą się dużym zainteresowaniem i są prowadzone także nad niektórymi postaciami biblijnymi, pośród których dominuje osoba apostoła Pawła².

Jedną z takich postaw jest wdzięczność i to ona będzie obszarem badawczym niniejszego studium. Przez wyrażenie „postawa wdzięczności” rozumiemy względnie stałe ustosunkowanie się podmiotu do przedmiotu, którym w na-

¹ T. M. Dąbek, *Mowa w Piśmie Świętym. Biblijna teologia słowa*, Kraków 2004, s. 328.

² Zob. przykładowe studium z tego zakresu: G. Cirignano, F. Montuschi, *La personalità di Paolo. Un approccio psicologico alle lettere paoline*, Bologna 1999 (Studi Biblici, 27).

szym przypadku jest zagadnienie wdzięczności Bogu. Stałość ta wyróżnia postawę od nastawienia, które jest tylko chwilową dyspozycją³.

W *Corpus Paulinum* wdzięczność Bogu jest najczęściej wyrażana za pomocą leksemów εὐχαριστέω⁴, εὐχαριστία⁵ i χάρις⁶. Można wydobyć z nich pewną subtelną różnicę. O ile dwa pierwsze terminy akcentują bardziej sam akt dziękczynienia, o tyle trzeci eksponuje dłużne trwanie (pewien stan) w dziękczynieniu⁷.

W *Corpus Pastorale* w kontekście wdzięczności Bogu występują dwa terminy: εὐχαριστία, który zastosowano trzykrotnie (1 Tm 2, 1; 4, 3. 4) i χάρις, który występuje dwukrotnie (1 Tm 1, 12; 2 Tm 1, 3). W 1 Tm 2, 1 termin εὐχαριστία jest związany z liturgią i dotyczy całej wspólnoty chrześcijańskiej. Wypowiedzi tej raczej nie należy łączyć z Eucharystią⁸. Natomiast w 1 Tm 4, 3–4 odnosi się on do kwestii spożywania pokarmów. Wykładnia ta była konieczna w ówczesnym Kościele w Efezie, gdyż dotyczyła aktywności szerzących błędną naukę w kwestii małżeństwa i pokarmów (zob. 1 Tm 4, 1–6). Każdy pokarm spożywany z dziękczynieniem Bogu przypomina o stwórczym dziele Boga, z którego człowiek może obficie, ale i odpowiedzialnie korzystać. Wszystko bowiem, co Bóg stworzył, jest dobre⁹.

W niniejszym studium interesuje nas postawa wdzięczności Bogu w *Corpus Pastorale* (przedmiot materialny). W tym znaczeniu wdzięczność ta została wyrażona dwukrotnie: 1 Tm 1, 12 i 2 Tm 1, 3. Jeśli wdzięczność jako postawa może odzwierciedlać człowieka, to przez analizę kontekstu i celowości tych wypowiedzi (przedmiot formalny) pragniemy spojrzeć na ich autora. Nie podejmujemy jednak dyskusji na temat autorstwa Listów Pasterskich. Bogactwo literatury

3 Por. J. Wilk, *Kto wierzy, nigdy nie jest sam*, Katowice 2013, s. 77.

4 Zob. Rz 1, 8. 21; 14, 6ab; 1 Kor 1, 4. 14; 14, 17. 18; 2 Kor 1, 11; Ef 1, 16; 5, 20; Flp 1, 3; Kol 1, 3. 12; 3, 17; 1 Tes 1, 2; 2, 13; 5, 18; 2 Tes 1, 3; 2, 13; Flm 4; Ap 11, 17.

5 Zob. 1 Kor 14, 16; 2 Kor 4, 15; 9, 11. 12; Flp 4, 6; Kol 2, 7; 4, 2; 1 Tes 3, 9; 1 Tm 2, 1; 4, 3. 4; Ap 4, 9; 7, 12.

6 Zob. Rz 6, 17; 7, 25; 1 Kor 15, 57; 2 Kor 2, 14; 8, 16; 9, 15; Kol 3, 16; 1 Tm 1, 12; 2 Tm 1, 3.

7 Por. *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, oprac. J. Stępień, Poznań–Warszawa 1979, s. 325 (Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 Tomach, 9).

8 Por. B. Urbanek, *Powszechna wola zbawcza Boga a jedyne pośrednictwo Chrystusa Jezusa (1 Tm 2, 4–6)*, [w:] *Nowy Testament a religie*, red. I. S. Ledwoń, Lublin 2011, s. 343, przyp. 33 (Biblioteka Teologii Religii). Szerzej o tej modlitwie, wraz z zawartym w niej dziękczynieniem, zob. J. Wilk, *Charakterystyka i zadania przełożonego wspólnoty chrześcijańskiej według Listów Pasterskich. Studium biblijno-pragmatyczne*, Katowice 2015, s. 352–355 (Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, 81).

9 Szerzej o tym dziękczynieniu zob.: J. Wilk, *Charakterystyka i zadania przełożonego wspólnoty chrześcijańskiej według Listów Pasterskich...*, dz. cyt., s. 315–318; R. Amici, „Tutto ciò che Dio ha creato è buono” (1 Tm 4, 4). *Il rapporto con le realtà terrene nelle Lettere pastorali*, Bologna 2007, s. 116–119 (Supplementi alla Rivista Biblica, 48).

tego zagadnienia¹⁰ i coraz częstsze odchodzenie od radykalnego negowania Pawła jako autora tych listów pozwalają, by, posługując się imieniem Paweł, widzieć w nim (mniej lub bardziej wyraźnie) osobę apostoła Pawła.

Opracowanie to pragnie być przyczynkiem w dalszym odkrywaniu obrazu Pawła na podstawie *Corpus Pastorale*¹¹.

I. Wdzięczność Bogu za własne życie i wybranie do posługi (1 Tm I, 12)

¹² Dziękuję (χαρίτιν ἔχω) Temu, który mnie umocnił – Chrystusowi Jezusowi, Panu naszemu, że zaufał mi i wybrał mnie do posługi, ¹³ chociaż wcześniej byłem bluźniercą, prześladowcą i krzywdzicielem. Dostałem jednak miłosierdzia, gdyż nie wiedziałem, co czyniłem; nie miałem wiary! ¹⁴ Łaska Pana naszego okazała się jednak obfitsza i zaufanie, i miłość, która jest w Chrystusie Jezusie.

¹⁵ Godna to wiary nauka i warta powszechnego przyjęcia, że Chrystus Jezus przyszedł na świat, aby zbawić grzeszników, spośród których ja jestem pierwszy. ¹⁶ Dostałem jednak miłosierdzia, aby Chrystus Jezus we mnie pierwszym odsłonił całą swoją wyrozumiałość, czyniąc mnie przykładem dla tych, którzy uwierzą w Niego dla życia wiecznego. ¹⁷ Królowi wieków, nieśmiertelnemu, niewidzialnemu, jedynemu Bogu cześć i chwała na wieki wieków. Amen (1 Tm 12–17)¹².

---

10 Literaturę ostatnich lat dotyczącą autorstwa *Corpus Pastorale* przedstawiłem w artykule: „Dobre/piękne czyny” w *Listach Pasterskich Nowego Testamentu*, [w:] *Zarzućcie sieci. Księga jubileuszowa dedykowana Biskupowi Zbigniewowi Kiernikowskiemu w 50. rocznicę święceń kapłańskich i 75. rocznicę urodzin*, red. P. Kot, Legnica 2021, s. 402, przyp. 5 (Biblioteka Diecezji Legnickiej, 85).

11 Zob. P. R. Gryziec, *Obraz Pawła Apostoła według Listów Pasterskich*, „W Nurcie Franciszkańskim” 4 (1995), s. 31–46; P. Pikuła, *Bieg ukończyłem. Portret Pawła w Listach Pasterskich*, [w:] *Wokół uniwersalizmu Pawła Apostoła. Materiały z sesji „Młodzi pytają św. Pawła” 19 listopada 2008 r.*, red. R. Pindel, Kraków 2009, s. 71–80.

12 Przekład wszystkich fragmentów Pisma Świętego własny, na podstawie: *Novum Testamentum Graece*, oprac. E. Nestle, E. Nestle, B. Aland, K. Aland, J. Karavidopoulos, C. M. Martini, B. M. Metzger, Stuttgart 2012.

I.1. Miejsce tekstu w Pierwszym Liście do Tymoteusza i jego struktura

Interesujący nas tekst 1 Tm 1, 12 jest integralną częścią passusu 1 Tm 1, 12–17. W całościowym spojrzeniu na budowę 1 Tm passus ten stanowi trzeci podrozdział w części listu dedykowanej zagadnieniu ewangelizacji w kontekście fałszywych nauczycieli (1 Tm 1, 3–20)¹³.

Passus 1 Tm 1, 12–17 posiada przejrzystą strukturę¹⁴:

1. Doświadczenie Pawła: przejście od niewiary (w. 12–14)
  - A. Wprowadzenie (w. 12a)
  - B. Inicjatywa Chrystusa (w. 12b–13a): „zaufał mi i wybrał mnie do posługi”
  - C. Miłosierdzie okazane Pawłowi (w. 13b–14): „dostałem jednak miłosierdzia”
2. Doświadczenie Pawła: przykład dla wierzących (w. 15–16)
  - A. Wprowadzenie (w. 15a)
  - B. Inicjatywa Chrystusa (w. 15b): „Chrystus Jezus przyszedł na świat”
  - C. Miłosierdzie okazane Pawłowi (w. 16): „dostałem jednak miłosierdzia”
3. Doksologia (w. 17)

Osiem razy Paweł wypowiada się w pierwszej osobie, co uwydatnia osobisty charakter jego świadectwa i równocześnie argumentacji zawartej w 1 Tm 1, 12–16. Ten osobisty przekaz adresowany do Tymoteusza otwiera kluczowe dla naszego studium „dziękuję” (dosłownie: χάρις ἔχω – „wdzięczność mam”)¹⁵.

Apostoł, powtarzając dwukrotnie ἠλεήθην (w. 13 i 16: „dostałem miłosierdzia”), podkreśla główny cel tej jednostki tematycznej – Boża litość i dobroć wobec niego. Wszystko to jest związane z jego (nie)wiarą, stąd w passusie tym

13 Por. S. Hareźga, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2018, s. 86 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 14). Struktura 1 Tm 1, 3–20: I. Pierwsze polecenie dla Tymoteusza i podstawowe fakty związane z aktywnością fałszywych nauczycieli (w. 3–7); II. Kwestia prawa, grzechu i zdrowa nauka Ewangelii (w. 8–11); III. Osobiste świadectwo Pawła (w. 12–17); IV. Drugie polecenie dla Tymoteusza i podstawowe fakty odnoszące się do życia niektórych heretyków (w. 18–20).

14 Por. M. Gourgues, *Les deux lettres à Timothée. La lettre à Tite*, Paris 2009, s. 85–86 (Commentaire Biblique: Nouveau Testament, 14).

15 Pozostałe wypowiedzi to: w. 12 – ἐνδυναμώσαντί με („umocnił mnie”), με ἠγήσατο („uznał mnie”); w. 13 – ἠλεήθην („dostałem miłosierdzia”), ἀγνοῶν („nie wiedząc”), ἐποίησα („nie wiedząc”); w. 15 – εἰμι ἐγώ („jestem ja”), ἠλεήθην („dostałem miłosierdzia”).

występuje gra słów zbudowana na bazie leksemu πίστις („wiara”)¹⁶. Cały passus (w. 12–17) kończy tak jak się zaczął, czyli dziękczynieniem. Autor rozpoczął go od dziękczynienia za to, co Bóg uczynił (w. 12), a kończy doksologią za to, kim Bóg jest (w. 17)¹⁷.

1.2. Postawa wdzięczności Bogu wynikająca z osobistego doświadczenia życiowego

Werset jedenasty kończy się emfaticznym zaimkiem ἐγώ („ja”), który przez zwrot χάρις ἔχω („dziękuję”, „wdzięczność mam”) zostaje podjęty w wersecie następnym. Tego rodzaju połączenie sugeruje, że w dalszej części wypowiedzi nastąpi kontynuacja myśli z wersetu jedenastego, czyli zagadnienie Ewangelii i ewangelizacji. Tymczasem Paweł w dalszych wersetych przedstawia adresatowi tekst autobiograficzny o zabarwieniu modlitewnym, w którym ukazuje własne doświadczenie przyjęcia wiary i posługi na rzecz Ewangelii¹⁸. Rozpoczyna go od czytelnego dla odbiorcy performatywnego zwrotu χάρις ἔχω (w. 12)¹⁹. Oprócz 2 Tm 1, 3 w różnej formie występuje on jeszcze czterokrotnie w pismach NT²⁰. W literaturze grecko-rzymskiej znany jest jako idiom (łac. *gratiam habeo*)²¹. Jego użycie przez Pawła „akcentuje nie tyle sam akt dziękczynienia, ile raczej dłuższe trwanie w dziękczynieniu, życiową postawę wdzięczności apostoła względem Jezusa Chrystusa”²².

Rodzi się pytanie: za co Paweł jest wdzięczny Chrystusowi? Udzielenie odpowiedzi należy rozpocząć od spojrzenia na w. 11. Czytamy w nim, że Pawłowi powierzono „Ewangelię – głoszącą chwałę błogosławionego Boga”. Zaufanie, którym obdarzył go Bóg, powierzając mu dar Ewangelii, wywołuje wdzięczność u Pawła, stąd zmienia on dotychczasową narrację listu, by wyeksponować swój wewnętrzny, trwały stan wobec Jezusa Chrystusa.

16 Ewangelia została ἐπιστῦθην („powierzona”) Pawłowi (w. 11). Bóg uznał Pawła za πιστόν („godnego wiary, zaufania”) (w. 12) i okazał mu miłosierdzie, gdyż postępował w ἀπιστίᾳ („niewierze”) (w. 13), ale łaska Boża zaobfitowała z πίστεως („wiarą/zaufaniem”) (w. 14). Dzięki temu Paweł stał się przykładem dla tych, którzy τῶν μελλόντων πιστεῦειν („uwierzą”) (w. 16). Zbiór ten można poszerzyć także o przymiotnik πιστός („godna wiary”) z w. 15.

17 Por. W. D. Mounce, *Pastoral Epistles*, Nashville 2000, s. 47 (Word Biblical Commentary, 46).

18 Por. S. Haręzga, *Istota ewangelizacji w świetle orędzia 1 Tm 1, 12–17*, „Collectanea Theologica” 83 (2012) nr 1, s. 58.

19 Por. P. Pikuła, *Bieg ukończyłem. Portret Pawła w Listach Pasterskich*, dz. cyt., s. 75.

20 Zob. Łk 17, 9; Hbr 12, 28 oraz Dz 2, 47; 2 Kor 1, 15.

21 Zob. przykłady zawarte w: S. Haręzga, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa...*, dz. cyt., s. 165.

22 S. Haręzga, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa...*, dz. cyt., s. 166.

Bezpośrednią przyczynę swojej wdzięczności Apostoła Narodów przedstawił w w. 12. Wylicza trzy działania Jezusa wobec niego: 1. ἐνδυναμώσαντί με („umocnił mnie”); 2. πιστόν με ἠγήσατω („uznał mnie godnym wiary” lub „zaufał mi”); 3. θέμενος εἰς διακονίαν („wybrał mnie do posługi”).

Pierwsze z nich zostało opisane w aoryście czasownika ἐνδυναμώω („umacniać”, „wzmacniać”). To termin typowo Pawłowy (zob. Flp 4, 13; 2 Tm 4, 17 oraz Rz 4, 20; Ef 6, 10; 2 Tm 2, 1). Tylko raz występuje poza *Corpus Paulinum*, ale w odniesieniu do Szawła-Pawła w kontekście jego aktywności ewangelizacyjnej po nawróceniu pod Damazkiem (zob. Dz 9, 22)²³. Możliwe jest, że przez aoryst tego czasownika (ἐνδυναμώσαντι) Paweł spogląda wstecz na swoje życie, patrzy jednak nie szeroko, jakby przyglądał się całemu swojemu życiu, lecz w kontekście jednego konkretnego wydarzenia z przeszłości, którym było spotkanie z Jezusem i w ostateczności nawrócenie pod Damazkiem (zob. Dz 9, 1–30; 22, 3–21, 26, 9–20). Od tego momentu to Jezus jako jego Pan (przywołuje ten tytuł κύριος w w. 12) daje mu siły do wypełniania zadania, które mu powierzył (zob. Flp 4, 13; 2 Tm 4, 17)²⁴.

Działaniem drugim Jezusa wobec Pawła było „uznanie go za godnego wiary”, „zaufanie mu”. Bogate pole semantycznego przymiotnika πιστός²⁵ pozwala na przekład zwrotu πιστόν με ἠγήσατο także w formie: „uznał mnie za wiernego”. Raczej nie należy interpretować tego zwrotu jakoby przed nawróceniem lub w trakcie nawrócenia Paweł dowiódł już swojej wierności, ale po tym wydarzeniu stanie się godny zaufania i wiernym, dlatego został wybrany do posługi²⁶. Bóg widział w Szawle-Pawle jego potencjał, a nie jego wiarę i wierność, tym bardziej, że w wersecie następnym Paweł określa siebie jako bluźniercę, przesładowcę i krzywdziciela, wskazując na przyczynę tych zachowań własną niewiarę (ἄπιστία), którą rozumie jako „swoją drogę religijną przed uwierzeniem w Jezusa Chrystusa”²⁷. Bóg widział w Szawle-Pawle potencjał ewangelizacyjny, dlatego go powołał i umocnił, aby był wierny. „Bóg nie wybiera nikogo, kto jest godny, ale wybierając go, czyni godnym”²⁸.

23 Zob. ἐνδυναμώω, [w:] Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1995 (Prymasowska Seria Biblijna, 3).

24 Por. W. D. Mounce, *Pastoral Epistles*, dz. cyt., s. 50; N. Casalini, *Parole alla Chiesa. La tradizione paolina nelle Lettere Pastorali*, Milano 2009, s. 122 (Analecta, 71).

25 Zob. πιστός, [w:] Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu...*, dz. cyt., s. 496.

26 Por. G. W. Knight III, *The Pastoral Epistles. A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids 1999, s. 94 (The New International Greek Testament Commentary).

27 J. Kozyra, *Paweł z Tarsu – niewierzący i wierzący*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Biblistów Polskich” 11 (2014) nr 11, s. 365.

28 Św. Augustyn, cytata za: W. D. Mounce, *Pastoral Epistles*, dz. cyt., s. 51.

Trzecim obszarem wdzięczności Pawła przedstawionym w w. 12 jest wybranie do posługi. Określił ją za pomocą ogólnego leksemu διακονία (zob. np: 2 Tm 4, 5; Rz 11, 13; 1 Kor 16, 15; 2 Kor 3, 8. 9; 4, 1; 5, 18; 6, 3; Kol 4, 17), a nie przez bardziej precyzyjne terminy, które wykorzystał np. w 1 Tm 2, 7: κήρυξ („herold”); ἀπόστολος („apostol”); διδάσκαλος („nauczyciel”)²⁹. Tego rodzaju wybór (termin bardziej ogólny niż precyzyjny) mógł mieć podwójną przyczynę: wyrażać Pawłowe zdumienie i podziw wobec służby, jaką z woli Chrystusa pełnił, oraz stanowić przykład dla innych (w. 16), jak i dla samego Tymoteusza (w. 18–20)³⁰.

Nie Paweł wybrał tę służbę, ale został do niej wezwany przez Chrystusa, co podkreśla medialna forma imiesłowu aorystu czasownika τίθημι („czynić”, „postanawiać”, „ustanawiać”)³¹. Forma ta (θέμενος) eksponuje „akt nieodwołalnej i autorytatywnej decyzji Chrystusa, by Paweł stał się wytrwałym i nieugiętym sługą Ewangelii”³². Został do niej wybrany „jeszcze w łonie matki” (Ga 1, 15), a bezpośrednio wezwany przez wydarzenie pod Damaszkiem (zob. Dz 9, 15). Posługa ta przyniosła owoce w postaci nowych wspólnot wyznawców Chrystusa zarówno w Azji, jak i w Europie. Zaowocowała pismami (listami), które wciąż kształtują i utwierdzają wiarę kolejnych pokoleń wyznawców Chrystusa. Dla samego Pawła stała się jednak szeregiem różnorodnych doświadczeń, trosk i cierpień (zob. 2 Kor 11, 22–32). Pomimo tego bólu był za nią wdzięczny Jezusowi.

2. Wdzięczność Bogu za wiarę Tymoteusza (2 Tm 1, 3)

³ Dziękuję (χαρίν ἔχω) Bogu, któremu służę – jak moi przodkowie – z czystym sumieniem, kiedy nieustannie wspominam cię w moich nocnych i dziennych modlitwach. ⁴ Chciałbym cię zobaczyć, pamiętając o twoich łzach, abym nappełnił się radością. ⁵ Mam w pamięci twoją nie udawaną wiarę, którą wpierw miały twoja babka Lois i twoja matka Eunike, a jestem przekonany, że teraz jest ona i w tobie (2 Tm 1, 3–5).

29 Zob. ich charakterystykę: J. Wilk, *Charakterystyka i zadania przełożonego wspólnoty chrześcijańskiej według Listów Pasterskich...*, dz. cyt., s. 118–143.

30 Por. G. W. Knight III, *The Pastoral Epistles...*, dz. cyt., s. 94–95.

31 Zob. τίθημι, [w:] Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu...*, dz. cyt., s. 602–603.

32 S. Haręzga, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa*, dz. cyt., s. 167.

2.1. Miejsce tekstu w Drugim Liście do Tymoteusza i jego struktura

Tekst 2 Tm 1, 3 wraz z w. 4–5 stanowi wstęp listu. W klasycznej budowie antycznego listu wers trzeci jest drugim elementem *proemium*, czyli dziękczynieniem. W języku greckim dziękczynienie to stanowi jedno zdanie (w. 3–5), którego struktura jest dosyć luźna. Ian Howard Marshall zaproponował następujący jej układ³³:

³ Χάριν ἔχω τῷ θεῷ,
(ὃ λατρεύω ἀπό προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει)
ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περι σοῦ μνείαν
ἐν ταῖς δεήσεσίν μου νυκτὸς καὶ ἡμέρας,
⁴ ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν,
μεμνημένος σου τῶν δακρύων,
ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ,
⁵ ὑπόμνησιν λαβῶν τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως,
(ἥτις ἐνέγκησεν πρῶτον ἐν τῇ μάμμῃ σου Λωῖδι
καὶ τῇ μητρὶ σου Εὐνίκη,
πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ ἐν σοί).

W nawiasy ujmujemy zdania względne (w. 3b; 5bc). W analizie struktury literackiej tej perykopy uwydatniają się dwa zagadnienia związane z dziękczynieniem. Pierwsze z nich wiąże się z ὡς (w. 3c). Czy zdanie zapoczątkowane przez ten termin (jako spójnik łączący zdanie podrzędne) jest przedmiotem podziękowania czy też leksem ten jest przysłówkiem? Drugim zagadnieniem jest związek trzech imiesłowów. Wydaje się najbardziej prawdopodobne, że ἐπιποθῶν (w. 4a) jest zależne od ἔχω τὴν περι σοῦ μνείαν (w. 3c), natomiast μεμνημένος (w. 4b) jest podporządkowane wobec niego, a fraza ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ (w. 4c) zależna od μεμνημένος. W tym rozumieniu fraza imiesłowowa ὑπόμνησιν λαβῶν... (w. 5a) wydaje się zależna od χάριν ἔχω (w. 3a), dając tym samym powód dziękczynienia Pawła, którym jest wiara Tymoteusza³⁴. W tym kluczu leksem ὡς (w. 3c) jest przysłówkiem.

33 I. H. Marshall, *The Pastoral Epistles*, Edinburgh 1999, s. 689 (The International Critical Commentary on the Holy Scriptures of the Old and New Testaments).

34 Por. I. H. Marshall, *The Pastoral Epistles*, dz. cyt., s. 689.

Skorzystajmy jeszcze z układu struktury w. 3–5, który zaproponował Philip H. Towner³⁵:

1. Dziękuję Bogu (w. 3a)
  - a. „któremu służę – jak moi przodkowie – z czystym sumieniem” (w. 3b);
2. Pamiętam o tobie (w. 3c)
  - a. „w moich nocnych i dziennych modlitwach” (w. 3d),
  - b. „chciałbym cię zobaczyć” (w. 4a)
  - b’ „pamiętając o twoich łzach” (w. 4b)
  - b’’ „abym napełnił się radością” (w. 4c);
3. Pamiętam o twojej nieudawanej wierze (w. 5a)
  - a. „którą wprawdzie miały twoja babka Lois i twoja matka Eunike” (w. 5b),
  - b. „jestem przekonany, że teraz jest ona i w tobie” (w. 5c).

Akcent w tej propozycji pada na ciąg zależności: „dziękuję Bogu” (w. 3a) – „pamiętam o tobie” (w. 3c), „pamiętam o twojej wierze” (w. 5a). Podsumowując swoją strukturę, Towner wskazuje na zdanie podstawowe całego passusu: „Dziękuję Bogu [...], ponieważ pamiętam o twojej wierze”³⁶.

Sygnalizujemy również kwestię terminologii wersetów 3–4, które wykazują znaczne podobieństwo do słownictwa wykorzystanego w dziękczynieniu znajdującym się w Rz 1, 8–11³⁷:

Rz 1, 8–11	2 Tm 1, 3–4
⁸ εὐχαριστῶ τῷ θεῷ	³ Χάριν ἔχω τῷ θεῷ
⁹ ᾧ λατρεύω	ᾧ λατρεύω
ὡς ἀδιαλείπτως	ὡς ἀδιάλειπτον
μνεῖαν ὑμῶν ποιοῦμαι	ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνεῖαν
¹⁰ πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου	ἐν ταῖς δεήσεσιν μου νυκτὸς καὶ ἡμέρας
¹¹ ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς	⁴ ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν

35 Por. P. H. Towner, *The Letters to Timothy and Titus*, Grand Rapids–Cambridge 2006, s. 446 (The New International Commentary on the New Testament).

36 P. H. Towner, *The Letters to Timothy and Titus*, dz. cyt., s. 446.

37 Por. M. Gourgues, *Les deux lettres à Timothée...*, dz. cyt., s. 247.

Wspólne słownictwo powoduje, że obydwie teksty (Rz 1, 8–11; 2 Tm 1, 3–4) zawierają takie same myśli: wdzięczność Bogu, służba Jemu, stała pamięć o adresatach, modlitwa w ich intencji oraz pragnienie zobaczenia (spotkania).

2.2. Postawa wdzięczności Bogu wynikająca z doświadczenia życiowego drugiego człowieka

Adresatem dziękczynienia Pawła, podobnie jak w 1 Tm 1, 12, w 2 Tm 1, 3 jest Bóg. Powód dziękczynienia w 2 Tm 1, 3 nie jest jednak taki sam jak w przypadku tekstu pierwszego. Wyłania się on dopiero w ostatniej części wypowiedzi, czyli w wersie piątym, a jest nim wiara Tymoteusza. Odrębną kwestię stanowią wypowiedzi wtrącone (w. 3b–4), które charakteryzują przede wszystkim duchowy styl życia Pawła. Zanim jednak apostoł podał powód swojego dziękczynienia Bogu (czyli wiarę Tymoteusza), ukazał jedną z możliwości wyraża dziękczynienia Bogu, którą była (i jest) modlitwa dziękczynna, przedstawiana Bogu w ciągu dnia i nocy (w. 3d). Apostoł Narodów był człowiekiem modlitwy, opartej na bogatej tradycji judaistycznej³⁸ oraz kształtowanej przez działanie apostołskie³⁹. Wśród form tego drugiego aspektu jego duchowości była modlitwa za wspólnoty chrześcijańskie, które założył, oraz za poszczególnych ludzi tworzących je. Pośród nich Tymoteusz, jako prawowite dziecko w wierze (zob. 1 Tm 1, 2; 2 Tm 1, 2), zajmował miejsce szczególne. Uwypatnia to przysłówek ἀδιάλειπτως („nieustannie”, w. 3), który nie odnosi się do nieustannej modlitwy Pawła, ale podkreśla, że za każdym razem, gdy się modlił, wspominał Tymoteusza. O jego stałości modlitwy świadczy natomiast sformułowanie ἐν ταῖς δεήσεσιν μου νυκτὸς καὶ ἡμέρας (dosł. „w modlitwach mych nocą i dniem”, w. 3). Nie oznacza ono modlitwy całą noc i cały dzień, ale jej systematyczność i bogactwo co do ofiarowanego czasu i formy (zob. także 1 Tes 3, 10; 1 Tm 5, 5).

Jak już wskazaliśmy, Pawłowa wdzięczność Bogu w 2 Tm 1, 3–5 dotyczy wiary Tymoteusza, która została pokrótce scharakteryzowana w wersie piątym. Apostoł pisze o ἀνυποκρίτου πίστεως („nie udawanej wierze”, w. 5). Tymoteusz odziedziczył ją po babce Lois i matce Eunice (których wiarę wychwala w w. 5b)⁴⁰, ale była to wiara autentyczna, przeżywana świadomie i szczerze,

38 Por. C. Marcheselli-Casale, *Le Lettere Pastorali. Le due Lettere a Timoteo e la Lettera a Tito. Introduzione, versione, commento*, Bologna 2008, s. 637 (Scritti delle Origini Cristiane, 15).

39 Por. Ch. A. Bernard, *Święty Paweł mistyk i apostoł*, tłum. K. Burski, Częstochowa 2009, s. 101–104.

40 Ojciec Tymoteusza był poganinem (zob. Dz 16, 1). Przyjmuje się, że obydwie kobiety przyjęły wiarę chrześcijańską wcześniej niż Tymoteusz – zob. S. Haręzga, *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa...*, dz. cyt., s. 373; W. D. Mounce, *Pastoral Epistles*, dz. cyt., s. 472 oraz mój artykuł: *Wycho-*

kształtująca styl i jakość jego życia⁴¹. Laudacja, którą przy tej okazji otrzymały od Pawła Lois i Eunika, świadczy, że „nic nie przynosi większej korzyści, niż przykład wyniesiony z domu”⁴².

Podsumowanie

W kontekście postawy wdzięczności, rozumianej między innymi jako modlitwa dziękczynna, apostoł Paweł pozostawił dwie formy jej wyrażania. W pierwszej rozpoczyna od wdzięczności Bogu, by po chwili podkreślić także swoją modlitwę za odbiorców listu. Tekst kończy zdaniem, które wyjaśnia treść tej modlitwy (zob. np. Flp 1, 3–11). W wersji drugiej również zaczyna od wyrażenia swojej wdzięczności Bogu, by zaraz po niej przejść do podania przyczyny podziękowania (zob. np. 1 Kor 1, 4). Według tej praktyki tekst pierwszy naszego studium, czyli 1 Tm 1, 12, a zamieszczony w kontekście 1 Tm 1, 12–17, przynależy do wersji drugiej (brak w nim informacji o modlitwie za odbiorcę listu), a tekst drugi – 2 Tm 1, 3, tworzący jedno zdanie z dwoma następnymi wersetami, spełnia kryteria praktyki pierwszej (jest w nim zarówno modlitwa za adresata (werset 3d), jak i wyjaśnienie modlitwy (w. 5)).

Wdzięczność Bogu rodzi się ze świadomości bycia obdarowanym. Duchowy portret apostoła Pawła, który próbowaliśmy naszkicować przez analizę dwóch tekstów z *Corpus Pastorale*, wyraźnie uwidacznia jego postawę wdzięczności, a nie chwilowe nastawienie. Cechą wspólną obydwu tekstów jest Pawłowa wdzięczność za dar wiary. W pierwszym z nich dziękuje za umocnienie, powołanie do posługi, by wyeksponować przejście z niewiary w wiarę (1 Tm 1, 12–13), stając się przykładem dla tych, którzy uwierzą (w. 16). W wypowiedzi drugiej dziękuje za wiarę Tymoteusza, którą „wyniósł z domu” (2 Tm 1, 3. 5). W tej perspektywie dostrzegalna jest prawda – za dar, skarb, łaskę wiary własnej oraz innych trzeba Bogu dziękować. Postawa wdzięczności za otrzymaną wiarę staje się przestrzenią, która chroni wiarę i jednocześnie mobilizuje ją do dal-

---

wanie religijne Tymoteusza. Studium w oparciu o wybrane teksty Nowego Testamentu, [w:] „Dobrze jest dziękować Panu” (Ps 92, 2). Księga jubileuszowa dla Księdza Profesora Waldemara Chrostowskiego w 70. rocznicę urodzin, red. J. Kręcidło, B. Strzałkowska, Warszawa 2021, s. 710–721 (Ad Multos Annos, 22), gdzie przedstawiłem między innymi oddziaływanie środowiska religijnego na wychowanie Tymoteusza i jego wiarę. Podjąłem tam także kwestię wiary jego babki i matki.

41 Por. J. Wilk, *Wychowanie religijne Tymoteusza...*, dz. cyt., s. 714.

42 Teodoret z Cyru, *Komentarz do listów Pawłowych do Tesaloniczan, Tymoteusza, Tytusa, Filemona i Hebrajczyków*, tłum. S. Kalinkowski, wpraw. i oprac. A. Baron, Kraków 2001, s. 166 (Źródła Myśli Teologicznej, 20).

szego rozwoju. Skarb wiary ze swej natury wymaga ochrony (zob. 2 Kor 4, 7). Wdzięczność za nią Bogu jest jedną z podstawowych form tej troski, czego przykładem jest styl życia i nauczania, jaki pozostawił po sobie apostoł Paweł.

Wdzięczność powinna towarzyszyć miłości, przyjaźni, szacunkowi. Wyraża się w modlitwie za osoby kochane oraz szczególnie ważne w życiu. To, co Paweł ujął w zdaniu „nieustannie wspominam cię w moich nocnych i dziennych modlitwach” (2 Tm 1, 3), wskazuje na jego modlitewną stałość i duchową wytrwałość. W tym obszarze można także dopowiedzieć, że łatwiej być ze sobą, gdy ludzie wzajemnie modlą się za siebie. Coraz głębiej i coraz bardziej odpowiedzialnie przeżywa się miłość, przyjaźń, rzetelną współpracę, gdy w relacji tej jest stała wdzięczność za osobę, która ją współkształtuje.

Wdzięczność jest również jedną z metod umocnienia i mobilizowania człowieka. Niekiedy pomaga dostrzec coś, co w kryzysie lub w różnorodnych zmaganiach (a te w dużej mierze stały u podstaw powstania 1–2 Tm) jest coraz mniej widoczne, a niejednokrotnie stanowi fundament siły w doświadczanych trudnościach. Wdzięczność za to, co ktoś już osiągnął i czym aktualnie dysponuje (w przypadku Tymoteusza była to nieudawana wiara), wzmacnia zaufanie Bogu oraz pomaga dostrzec otrzymane od Niego możliwości.

Praktyka modlitwy dziękczynnej jest również potrzebna osobom o niskiej samoocenie, które nie potrafią dostrzec własnego potencjału noszonego dobra. Nie jest ona jednak zarezerwowana wyłącznie dla nich. Do każdego chrześcijanina zwraca się apostoł Paweł z wezwaniem „bądźcie wdzięczni” (Kol 3, 15). Sam wrażliwy na tę postawę wobec Boga, zachęca do niej innych.

Abstrakt

Pawłowa postawa wdzięczności Bogu w Pierwszym i Drugim Liście do Tymoteusza

W *Corpus Paulinum* wdzięczność Bogu jest najczęściej wyrażana za pomocą leksemów εὐχαριστέω, εὐχαριστία i χάρις. Zasadniczo dwa pierwsze terminy akcentują akt dziękczynienia, natomiast trzeci eksponuje dłużne trwanie (pewien stan) w dziękczynieniu. W artykule podjęto studium zagadnienia wdzięczności (χάριτι ἔχω) Bogu w *Corpus Pastorale*, gdzie występuje ono dwukrotnie (1 Tm 1, 12; 2 Tm 1, 3). Tekst pierwszy (wraz z kontekstem 1 Tm 1, 12–17) wskazuje na postawę wdzięczności Bogu wynikającą z osobistego doświadczenia życiowego, a tekst drugi (wraz z kontekstem 2 Tm 1, 3–5) – z doświadczenia życiowego drugiego człowieka. Cechą wspólną obydwu tekstów jest wdzięczność Bogu za wiarę.

Słowa kluczowe: Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza, Paweł, Tymoteusz, wdzięczność, wiara

Abstract

Paul's attitude of gratitude to God in the First and Second Epistle to Timothy

In the *Corpus Paulinum*, gratitude to God is most often expressed by the lexemes εὐχαριστέω, εὐχαριστία and χάρις. The first two of these essentially lay stress on the act of thanksgiving itself, while the third one exposes the constant persistence in thanksgiving (as a state). The paper aims to study the notion of gratitude (χάριν ἔχω) to God in the *Corpus Pastorale*, where it is mentioned twice (1 Tim 1:12; 2 Tim 1:3). The first text (along with the context of 1 Tim 1:12-17) indicates an attitude of gratitude to God which results from personal life experience, while the second text (along with the context of 2 Tim 1:3-5) that which results from the life experience of another person. The common feature of both texts is one's gratitude to God for the grace of faith.

Keywords: First and Second Epistle to Timothy, Paul, Timothy, gratitude, faith

Bibliografia

- Novum Testamentum Graece*, oprac. E. Nestle, E. Nestle, B. Aland, K. Aland, J. Karavidopoulos, C. M. Martini, B. M. Metzger, Stuttgart 2012.
- Amici R., „Tutto ciò che Dio ha creato è buono” (1 Tm 4, 4). *Il rapporto con le realtà terrene nelle Lettere pastorali*, Bologna 2007 (Supplementi alla Rivista Biblica, 48).
- Bernard Ch. A., *Święty Paweł mistyk i apostoł*, tłum. K. Burski, Częstochowa 2009.
- Casalini N., *Parole alla Chiesa. La tradizione paolina nelle Lettere Pastorali*, Milano 2009 (Analecta, 71).
- Cirignano G., Montuschi F., *La personalità di Paolo. Un approccio psicologico alle lettere paoline*, Edizioni Dehoniane, Bologna 1999 (Studi Biblici, 27).
- Dąbek T. M., *Mowa w Piśmie Świętym. Biblijna teologia słowa*, Kraków 2004.
- Gourgues M., *Les deux lettres à Timothée. La lettre à Tite*, Paris 2009, (Commentaire Biblique: Nouveau Testament, 14).
- Gryziec P. R., *Obraz Pawła Apostoła według Listów Pasterskich*, „W Nurcie Franciszkańskim” 4 (1995), s. 31–46.
- Haręzga S., *Istota ewangelizacji w świetle orędzia 1 Tm 1, 12–17*, „Collectanea Theologica” 83 (2013) nr 1, s. 57–69.

- Haręzga S., *Pierwszy i Drugi List do Tymoteusza. List do Tytusa. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2018 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 14).
- Knight III G. W., *The Pastoral Epistles. A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids 1999 (The New International Greek Testament Commentary).
- Kozyra J., *Paweł z Tarsu – niewierzący i wierzący*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Bibliistów Polskich” 11 (2014) nr 11, s. 355–365.
- Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, oprac. J. Stępień, Poznań–Warszawa 1979 (Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 Tomach, 9).
- Marcheselli-Casale C., *Le Lettere Pastoralì. Le due Lettere a Timoteo e la Lettera a Tito. Introduzione, versione, commento*, Bologna 2008 (Scritti delle Origini Cristiane, 15).
- Marshall I. H., *The Pastoral Epistles*, Edinburgh 1999 (The International Critical Commentary on the Holy Scriptures of the Old and New Testaments).
- Mounce W. D., *Pastoral Epistles*, Nashville 2000 (Word Biblical Commentary, 46).
- Pikuła P., *Bieg ukończyłem. Portret Pawła w Listach Pasterskich*, [w:] *Wokół uniwersalizmu Pawła Apostoła. Materiały z sesji „Młodzi pytają św. Pawła” 19 listopada 2008 r.*, red. R. Pindel, Kraków 2009, s. 71–80.
- Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1995 (Prymasowska Seria Biblijna, 3).
- Teodoret z Cyru, *Komentarz do listów Pawłowych do Tesaloniczan, Tymoteusza, Tytusa, Filemona i Hebrajczyków*, tłum. S. Kalinkowski, wpraw. i oprac. A. Baron, Kraków 2001 (Źródła Myśli Teologicznej, 20).
- Towner P. H., *The Letters to Timothy and Titus*, Grand Rapids–Cambridge 2006 (The New International Commentary on the New Testament).
- Urbanek B., *Powszechna wola zbawcza Boga a jedyne pośrednictwo Chrystusa Jezusa (1 Tm 2, 4–6)*, [w:] *Nowy Testament a religie*, red. I. S. Ledwoń, Lublin 2011, s. 335–360 (Biblioteka Teologii Religii).
- Wilk J., *Charakterystyka i zadania przełożonego wspólnoty chrześcijańskiej według Listów Pasterskich. Studium biblijno-pragmatyczne*, Katowice 2015 (Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, 81).
- Wilk J., *„Dobre/piękne czyny” w Listach Pasterskich Nowego Testamentu*, [w:] *Zarzućcie sieci. Księga jubileuszowa dedykowana Biskupowi Zbigniewowi Kiernikowskiemu w 50. rocznicę święceń kapłańskich i 75. rocznicę urodzin*, red. P. Kot, Legnica 2021, s. 401–425 (Biblioteka Diecezji Legnickiej, 85).
- Wilk J., *Kto wierzy, nigdy nie jest sam*, Katowice 2013.
- Wilk J., *Wychowanie religijne Tymoteusza. Studium w oparciu o wybrane teksty Nowego Testamentu*, [w:] *„Dobrze jest dziękować Panu” (Ps 92, 2). Księga jubileuszowa dla Księdza Profesora Waldemara Chrostowskiego w 70. rocznicę urodzin*, red. J. Kręcidło, B. Strzałkowska, Warszawa 2021, s. 710–721 (Ad Multos Annos, 22).